

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2024, sp. zn. 24 Cdo 2633/2024, ECLI:CZ:NS:2024:24.CDO.2633.2024.1

Číslo: 54/2025

Právní věta:

V řízení o žalobě nepominutelného dědice o poskytnutí povinného dílu, vedeném proti žalovanému zůstavitelovu dědici, má břemeno tvrzení a na ně navazující břemeno důkazní o důvodnosti vydědění nepominutelného dědice žalovaný zůstavitelův dědic, a to nejen ohledně důvodu uvedeného v prohlášení zůstavitele o vydědění, ale i ohledně důvodů vydědění způsobilých mít za následek vydědění nepominutelného dědice (§ 1646 a 1647 o. z.), které zůstavitel v prohlášení o vydědění neuvedl.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 29.11.2024

Spisová značka: 24 Cdo 2633/2024

Číslo rozhodnutí: 54

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Břemeno důkazní, Břemeno tvrzení, Nepominutelný dědic (o. z.), Poučovací povinnost soudu, Vydědění

Předpisy: § 101 odst. 1 písm. a) o. s. ř.

§ 101 odst. 1 písm. b) o. s. ř.

§ 118a o. s. ř.

§ 1646 o. z.

§ 1647 o. z.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud zamítl dovolání žalované proti rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 10. 4. 2024, sp. zn. 84 Co 1/2024.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Zůstavitel K. B., zemřelý dne XY (otec žalobce a bratr žalované), pořídil dne 1. 7. 2015 do notářského zápisu (sepsaného JUDr. Jaroslavou Malou, notářkou v Mostě, pod zn. NZ 155/2015) svoji závěť a prohlášení o vydědění. Touto listinou ustanovil dědičkou svého majetku žalovanou (a za

náhradní dědice povolal její děti D. B. a F. M.) a vydědil žalobce podle ustanovení § 1646 odst. 1 písm. b) o. z. s odůvodněním, že o něj „neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl“, že „když byl malý, jeho matka“ zůstaviteli „bránila, aby se s ním stýkal“, a že „on sám se nikdy nesnažil“ se zůstavitelem „navázat kontakt“.

2. Poté, co v průběhu řízení o pozůstalosti žalobce uznal zůstavitelovu závěť a popřel důvody svého vydědění, Okresní soud v Mostě usnesením ze dne 22. 9. 2022, č. j. 44 D 317/2022-63, potvrdil, že majetek zůstavitele nabyla žalovaná „jako jediný dědic ze závěti“.

3. Žalobce se žalobou ze dne 29. 3. 2023 domáhal, aby mu žalovaná zaplatila 508 020,38 Kč s 15% úrokem z prodlení za dobu od 23. 9. 2022 do zaplacení. Žalobu zdůvodnil zejména tím, že důvody uvedené v prohlášení zůstavitele o vydědění ze dne 1. 7. 2015 neodpovídají skutečnosti, protože to byl zůstavitel, který již při narození žalobce vyjádřil pochybnost, že je žalobcovým otcem, že zůstavitel již od narození žalobce neměl zájem se s ním stýkat a navázat s ním citový vztah, a protože to byl zůstavitel, který „zapříčinil, že vztah mezi ním a žalobcem nebyl blízký“. Vzhledem k tomu, že čistá hodnota pozůstalosti činí 2 032 081,52 Kč, žalobce požaduje úhradu svého povinného dílu ve výši 508 020,38 Kč.

4. Žalovaná namítala, že zůstavitel vydědil žalobce „zcela poprávu“. Zdůraznila, že zůstavitel se „intenzivně snažil po dobu dětství a dospělosti žalobce navázat s ním kontakt a obnovit příbuzenské vztahy“, avšak tomu bránila žalobcova matka, a že posléze sám žalobce neměl zájem se se zůstavitelem stýkat a udržovat s ním kontakt. Zůstavitel „trpěl po dlouhá léta těžkými onemocněními, kterým následně podlehl“, avšak žalobce „nebyl zůstaviteli nápomocen v jeho těžkém životním období“.

5. Okresní soud v Mostě rozsudkem ze dne 26. 10. 2023, č. j. 39 C 105/2023-51, žalobě vyhověl a rozhodl, že žalovaná je povinna zaplatit žalobci na náhradě nákladů řízení 89 774,- Kč k rukám advokátky Mgr. Dany Holé. Dospěl k závěru, že nedostatek citových pout mezi zůstavitelem a žalobcem byl způsoben zejména „nedostatečnou snahou otce o rozvoj vztahu se synem“, a že proto „syn neměl k otci žádný vztah ani v době dospívání a dosažení zletilosti“. Otec nežádal syna o pomoc v nemoci a ani ho o své nemoci neinformoval a „sám byl soběstačný s výjimkou období hospitalizace a po hospitalizaci“. Požadavek žalobce na poskytnutí povinného dílu ve výši 508 020,38 Kč je proto důvodný.

6. K odvolání žalované Krajský soud v Ústí nad Labem rozsudkem ze dne 10. 4. 2024, č. j. 84 Co 1/2024-83, potvrdil rozsudek soudu prvního stupně a rozhodl, že žalovaná je povinna zaplatit žalobci na náhradě nákladů odvolacího řízení 14 183,62 Kč k rukám advokátky Mgr. Dany Holé. Odvolací soud odkázal na skutková zjištění soudu prvního stupně, s nimiž se ztotožnil, a odmítl názor žalované, která mu vytýkala, že se „nezabýval otázkou, zda nejsou dány zákonné důvody vydědění žalobce, uvedené v ustanoveních § 1646 odst. 1 písm. c), d), § 1647 o. z.“, a to s odůvodněním, že žalovaná „v průběhu řízení netvrdila a netvrdí, že by takové důvody byly dány“, takže „nebyl žádný důvod“, aby se jimi soud prvního stupně zabýval nebo aby žalobce poučoval podle ustanovení § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. Odvolací soud dále dovodil, že důvodem vydědění podle ustanovení § 1646 odst. 1 písm. a) o. z. se soud prvního stupně „zabýval zcela dostatečně“ a že správně dovodil, že tento důvod vydědění není dán. Odvolací soud se ztotožnil se soudem prvního stupně rovněž v tom, že narušení vztahů zůstavitele a žalobce vyplynulo ze „situace, kterou nelze klást k tíži žalobce“, když to byl především „zůstavitel, kdo aktivně neusiloval o zachování vztahů se žalobcem“; není proto dán ani důvod vydědění podle ustanovení § 1646 odst. 1 písm. b) o. z. Protože nebyly splněny podmínky pro vydědění žalobce, náleží mu povinný díl ve výši 508 020,38 Kč.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

7. Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná dovolání. Namítá, že žalobce vymezil předmět sporu tak, že napadl pouze důvod vydědění uvedený v prohlášení o vydědění a že soud prvního stupně se zabýval jen skutkovými tvrzeními uvedenými v žalobě, ačkoliv měl vyzvat žalobce k doplnění žaloby „v tom smyslu, že má tvrdit a prokázat, že není dán žádný ze zákonných důvodů vyloučení povinného dílu uvedených v ustanovení § 1646 odst. 1 o. z.“, tedy i těch, které zůstavitel neuvedl v prohlášení o vydědění. Podle názoru dovolatelky byl „snad možný“ i procesní postup spočívající v tom, že soud prvního stupně měl ve smyslu ustanovení § 118a odst. 1 o. s. ř. poučit žalovanou, že má ona tvrdit některý ze zákonných důvodů pro vydědění nad rámec důvodu uvedeného v prohlášení o vydědění, avšak ani to soud prvního stupně neučinil. Rozhodnutí odvolacího soudu pak vycházelo z nesprávného právního názoru o tom, zda má být při rozhodování o nároku na povinný díl přezkoumávána existence všech zákonných důvodů pro vydědění, když se zabýval pouze žalobou vymezeným důvodem vydědění. Přípustnost dovolání žalovaná spatřuje v řešení (dosud nejudikované) otázky procesního práva, zda „v nalézacím řízení ve sporu o povinný díl vydědění nepominutelného dědice mají být přezkoumány všechny zákonné důvody k vyloučení povinného dílu uvedené v ustanovení § 1646 o. z.“, a to za přihlédnutí k tomu, že žalovaná „nebyla schopna předmět sporu sama vymezit a dosáhnout sama nějakým procesním krokem projednání existence i těch zákonných vydědovacích důvodů, které ve vydědovacím prohlášení uvedeny nebyly“. Žalovaná navrhl, aby dovolací soud zrušil rozsudky soudů obou stupňů a aby věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

III.

Přípustnost dovolání

8. Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání žalované bylo podáno včas a k tomuto mimořádnému oprávněnému prostředku legitimovanou osobou, se nejprve zabýval otázkou přípustnosti dovolání.

9. Podle ustanovení § 236 odst. 1 o. s. ř. dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

10. Podle ustanovení § 237 o. s. ř. není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak. Dovolací soud přezkoumává rozhodnutí odvolacího soudu jen z důvodu vymezeného v dovolání; je-li dovolání přípustné, dovolací soud přihlédne též k vadám uvedeným v ustanoveních § 229 odst. 1 o. s. ř., § 229 odst. 2 písm. a) a b) o. s. ř. a § 229 odst. 3 o. s. ř., jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (srov. § 242 odst. 3 o. s. ř.). Pro rozhodnutí dovolacího soudu je rozhodující stav v době vydání napadeného rozhodnutí odvolacího soudu (srov. § 243f odst. 1 o. s. ř.).

11. Podle již ustálené judikatury soudů (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2019, sp. zn. [24 Cdo 1777/2019](#)) soud vždy (a tedy rovněž v řízení o návrhu nepominutelného dědice, který se po dědici zůstavitele domáhá poskytnutí povinného dílu) zkoumá důvody vydědění nepominutelného dědice podle ustanovení § 1646 a 1647 o. z. podle stavu ke dni smrti zůstavitele a při posuzování otázky, zda byl nepominutelný dědic platně vyděděn, se zabývá i jinými zákonnými důvody vydědění, než jaké zůstavitel uvedl v prohlášení o vydědění. Vyřešena však dosud nebyla otázka, zda v řízení o návrhu (žalobě) nepominutelného dědice o poskytnutí povinného dílu vedeném proti zůstavitelovu dědici má povinnost tvrdit a břemeno tvrzení (a na ně navazující povinnost důkazní a břemeno důkazní) o tom, jestli na nepominutelného dědice (ne)dopadá některý z důvodů vydědění uvedený v ustanoveních § 1646 a 1647 o. z., vyděděný nepominutelný dědic nebo

zůstavitelův dědic, popřípadě zda je soud povinen se v takovém řízení zabývat – bez ohledu na obsah tvrzení a důkazní návrhy učiněné nepominutelným dědicem nebo zůstavitelovým dědicem – tím, jestli na nepominutelného dědice (ne)dopadá některý z důvodů vydědění uvedený v ustanoveních § 1646 a 1647 o. z., i bez návrhu („z úřední povinnosti“). Nejvyšší soud proto dospěl k závěru, že dovolání žalované proti rozsudku odvolacího soudu je přípustné.

IV. Důvodnost dovolání

12. Po přezkoumání rozsudku odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné.

13. Dovolací soud nemá žádné pochybnosti o tom, že návrh (žalobu) vyděděného nepominutelného dědice, kterým se domáhá po dědici zůstavitele poskytnutí povinného dílu, soud projedná a rozhodne v řízení podle části třetí občanského soudního řádu (zákona č. 99/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů). Protože nepochybně nejde o řízení, které by bylo upraveno zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, není možné v něm uplatněním vyšetřovací zásady objasňovat, zda některý z důvodů vydědění uvedených v ustanoveních § 1646 a 1647 o. z. platí pro nepominutelného dědice, i když zůstavitel takový důvod v prohlášení o vydědění neuvedl, a ani provádět všechny (bez ohledu na návrhy účastníků) potřebné důkazy ke zjištění skutkového stavu o tom, zda některý z důvodů vydědění uvedených v ustanoveních § 1646 a 1647 o. z. dopadá na vyděděného nepominutelného dědice.

14. Řízení podle části třetí občanského soudního řádu (též označované jako sporné řízení) je ovládáno zásadou dispoziční. V žalobě, kterou se zahajuje sporné řízení, je žalobce povinen uvést všechny skutkové okolnosti, kterými vylicí skutek (skutkový děj), na jehož základě uplatňuje své právo, a to v takovém rozsahu, který umožňuje jeho jednoznačnou individualizaci, tedy vymezit předmět řízení po skutkové stránce; v případě, že žalobce neuvede v žalobě všechna potřebná tvrzení, nejde (ve smyslu ustanovení § 43 o. s. ř.) o vadu žaloby, jestliže v ní vylicil alespoň takové rozhodující skutkové okolnosti, kterými byl vymezen předmět řízení po skutkové stránce (povinnost tvrzení může žalobce – jak uvedeno též dále – splnit i dodatečně v průběhu řízení).

15. V řízení podle části třetí občanského soudního řádu platí, že soud je vázán žalobou (dispoziční zásada se neuplatní pouze v případech uvedených v ustanovení § 153 odst. 2 o. s. ř.), tedy tím, jak žalobce v žalobě stanovil předmět řízení údajem o tom, čeho se domáhá (tzv. žalobním petitem), vymezeným v návaznosti na své vylicení rozhodujících skutkových okolností; soud nemůže při svém rozhodování vycházet z jiného skutkového základu (skutku), než který se stal předmětem řízení. Současně samozřejmě platí, že případná právní kvalifikace předmětu řízení ze strany žalobce (a jistě také žalovaného) není pro soud závazná.

16. V řízení podle části třetí občanského soudního řádu je třeba (mimo jiné) užít ustanovení § 101 odst. 1 písm. a) a b) o. s. ř., které účastníkům ukládá povinnost tvrdit pro rozhodnutí věci významné skutečnosti (neobsahuje-li všechna potřebná tvrzení žaloba nebo písemné vyjádření k žalobě, jsou účastníci povinni je uvést v průběhu řízení) a důkazní povinnost, podle níž (srov. § 120 odst. 1 větu první o. s. ř.) účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení, jakož i ustanovení § 120 odst. 2 o. s. ř., podle něhož „soud může provést i jiné než účastníky navržené důkazy pouze v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu“ a „vyplývají-li z obsahu spisu“, a podle něhož „neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení, vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny“. V návaznosti na povinnost tvrzení a povinnost důkazní stihá účastníky břemeno tvrzení a důkazní břemeno, kterými se rozumí procesní odpovědnost účastníka řízení jednak za to, že za řízení netvrdil všechny rozhodné skutečnosti

významné pro rozhodnutí, jednak za to, že za řízení neoznačil důkazy k prokázání svých tvrzení, což se projeví v tom, že o věci samé musí být rozhodnuto v neprospěch toho z nich, na něhož taková odpovědnost dopadla. Podle ustálené judikatury soudů (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2012, sp. zn. [31 Cdo 619/2011](#), který byl uveřejněn ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 115, ročník 2012) závěr o tom, že účastník neunesl břemeno tvrzení, lze učinit pouze tehdy, jestliže ani přes řádné poučení podle ustanovení § 118a odst. 1 o. s. ř. neuvede všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti, a že účastník neunesl břemeno důkazní jen tehdy, jestliže ani přes řádné poučení podle ustanovení § 118a odst. 3 o. s. ř. neoznačil důkazy k prokázání svých tvrzení.

17. V případě, že se vyděděný nepominutelný dědic domáhá poskytnutí povinného dílu na základě tvrzení, že nebyl platně vyděděn, musí být v žalobě předmět řízení (nejméně) vymezen jednak požadavkem na poskytnutí určitého plnění vyjadřujícího jeho povinný díl (zpravidla zaplacení peněžité částky), jednak vyličením skutkových okolností ohledně zůstavitelem provedeného vydědění (důvodu vydědění uvedeného zůstavitelem v prohlášení o vydědění). I když může být nepominutelný dědic platně vyděděn nejen – jak uvedeno již výše – z důvodu použitého v prohlášení zůstavitele o vydědění, ale i z jiného (prokázaného) důvodu uvedeného v ustanoveních § 1646 a 1647 o. z., přestože na něm zůstavitel vydědění nezaložil, bylo by absurdní dovozovat, že by předmět řízení měl (musel) být žalobcem vymezen nejen skutkovými okolnostmi ohledně zůstavitelem provedeného vydědění, ale také dalšími důvody k vydědění, které jsou obsaženy v ustanoveních § 1646 a 1647 o. z. Břemeno tvrzení a břemeno důkazní o tom, že nepominutelný dědic byl zůstavitelem vyděděn právem, totiž nese žalovaný zůstavitelův dědic, a to nejen ohledně důvodu uvedeného v prohlášení zůstavitele o vydědění, ale i o jiných důvodech způsobilých mít za následek vydědění nepominutelného dědice, které zůstavitel v prohlášení o vydědění neuvedl. Jinak řečeno, žalovaný zůstavitelův dědic se úspěšně ubrání žalobě vyděděného nepominutelného dědice o poskytnutí povinného dílu nejen tehdy, jestliže prokáže, že důvod vydědění uvedený v prohlášení o vydědění zůstavitel použil právem, ale i v případě, bude-li (zejména očekává-li, že důvod uvedený v prohlášení o vydědění nemusí obstát) tvrdit a také prokáže-li, že zůstavitel sice v prohlášení o vydědění nepoužil důvod vydědění právem, ale že vydědění žalujícího nepominutelného dědice způsobuje jiný důvod vydědění, obsažený v ustanovení § 1646 nebo 1647 o. z.

18. Na uvedeném závěru nic nemění ani poučovací povinnost soudu uvedená v ustanoveních § 118a odst. 1 až 3 o. s. ř. Smyslem této poučovací povinnosti totiž není to, aby soud účastníku radil, co má za řízení učinit k tomu, aby byl ve věci úspěšný (na čem má vybudovat svoji procesní obranu), ale pomoci mu, aby unesl břemeno tvrzení a důkazní břemeno o tom, co sám (podle své vůle) učinil (na čem vybudoval svoji procesní obranu). Poučovací povinnost uložená soudu v ustanoveních § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. tedy neznamená, že by soud měl žalovaného zůstavitelova dědice navádět k tomu, jaký jiný důvod vydědění by měl (mohl) v zájmu svého úspěchu ve věci tvrdit a prokazovat; ve skutečnosti spočívá v tom, že soud poskytne žalovanému dědici zůstavitele poučení o tom, aby splnil povinnosti tvrzení a důkazní ohledně důvodu vydědění žalujícího nepominutelného dědice, který byl již uplatněn (žalovaným zůstavitelovým dědicem tvrzen) nebo za řízení jinak vyšel najevo.

19. V projednávané věci z obsahu spisu vyplývá, že žalobcova žaloba ze dne 29. 3. 2023 je projednatelná (z pohledu ustanovení § 43 o. s. ř. netrpí žádnou vadou), neboť předmět řízení v ní byl řádně vymezen (jednak údajem o tom, čeho se domáhá, jednak vyličením skutkových okolností ohledně důvodu uvedeného v prohlášení zůstavitele o vydědění ze dne 1. 7. 2015). Soudy v závěru, který nebyl dovolatelkou zpochybněn, dovodily, že žalobce nebyl platně vyděděn, a to nejen důvodem uplatněným v prohlášení o vydědění /z důvodu uvedeného v ustanovení § 1646 odst. 1 písm. b) o. z./, ale také z důvodu uvedeného v ustanovení § 1646 odst. 1 písm. a) o. z., na který žalovaná za řízení před soudem prvního stupně poukazovala, i když ho zůstavitel ve svém prohlášení o vydědění žalobce neuvedl. Ačkoliv to mohla – obdobně jako ohledně důvodu vydědění podle ustanovení § 1646

odst.1 písm. a) o. z. - učinit, žalovaná v průběhu řízení před soudy další důvody vydědění podle § 1646 odst. 1 písm. c) a d) a § 1647 o. z. netvrdila (a tedy neprokázala) a takové další důvody ani nevyšly jinak najevo. Protože soudy nebyly povinny žalovanou poučovat o tom, že by měla (mohla) takové další důvody tvrdit a prokazovat, neboť - jak uvedeno již výše - by tím žalovanou nepřípustně naváděly (radily jí), čím se má proti žalobě bránit, a nikoliv jí poskytly pomoc při unesení břemene tvrzení a břemene důkazního ohledně důvodů žalovanou uplatněných, nelze soudům důvodně vytýkat, že se těmito dalšími důvody vydědění podle ustanovení § 1646 odst. 1 písm. c) a d) a § 1647 o. z. *ex offio* nezabývaly.

20. Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu je z pohledu uplatněného dovolacího důvodu správný. Nejvyšší soud proto dovolání žalované podle ustanovení § 243d odst. 1 písm. a) o. s. ř. zamítl.